

громадянами, поширення сепаратистських ідей та поглядів, що унеможливить подальший європейський розвиток України.

Ключові слова: суспільство, суспільно-політичні дисципліни, освіта, новації, соціально-гуманітарний блок.

Список використаних джерел

1. Нові підходи до розвитку вищої освіти в Україні в контексті європейських стандартів: відповідність чи суперечливість? Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Рівне, 22–23 жовтня 2015 р. Рівне, 2015. С. 97–103.

2. Деревінський В. Гуманітарні виклики для освіти й міністерства. Український Тиждень. 2015. № 5 (377). 6–12 лютого. С. 14–17.

3. Перегуда Є. Про нерозривність союзу фізиків і ліриків. Український Тиждень. 2015. № 8 (380). 27 лютого–5 березня. С. 14–17.

МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОЦІ ІСТОРІЇ

*Пометун Олена,
докт. пед. наук, проф.,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

В умовах сьогодення є очевидним, що розвиток критичного мислення учнів стає нагальною потребою суспільства. Тому актуалізована проблема полягає насамперед у тім, якими є складники педагогічної (міжпредметної) технології розвитку критичного мислення учнів, з одного боку, і за яких умов можливе її коректне запровадження у навчання того чи іншого предмета, зокрема історії. Навчати історії, водночас розвиваючи критичне мислення учнів або розвивати критичне мислення учнів засобами історії можливо за умов перебудови, ре-моделювання навчального процесу на основі технології розвитку критичного мислення.

Що ж означає запровадження технології розвитку критичного мислення у навчанні історії на практиці? Узагальнюючи численні дослідження самого феномену «педагогічна технологія» (В. Беспалько, М. Кларін, О. Пехота, В. Сластенін, С. Сисоєва, О. Філатов, Д. Чернілевський та ін.), зазначимо, що технологія навчання, по суті, означає організацію процесу навчання як достатньо жорсткої системи з визначеними взаємозв'язками між її основними компонентами. При цьому важливими є два моменти. По-перше, технологія навчання детально описує систему дій не тільки вчителя, викладача, але й того, хто навчається – учня, студента. По-друге, вона забезпечує, гарантує при коректному застосуванні, досягнення передбачених, очікуваних, планованих результатів.

Таким чином, структура технології навчання або технологічна структура процесу навчання є сукупністю способів педагогічної взаємодії (системою певних операцій, дій вчителів і учнів, згрупованих за основними етапами процесу навчання), послідовна реалізація яких гарантує просування учасників процесу до розв'язання поставлених завдань і передбачає його певний результат.

Технологія завжди передбачає наперед визначену логіку, послідовність використання педагогічних форм, методів, прийомів і засобів, спільних дій вчителя і учнів, що мають забезпечити конкретний результат їхнього розвитку.

Усе вищевикладене дозволяє перейти до більш докладної характеристики складників однієї з інноваційних педагогічних технологій - технології розвитку критичного мислення.

Для коректного запровадження технології обов'язковими є постановка цілей навчання курсу, конкретній темі, формулювання завдань кожного уроку, їх максимальне уточнення та жорстка орієнтація всього процесу навчання на висунуті цілі і завдання (тобто цільовий компонент технології). Серед навчальних цілей, передбачуваних вчителем, має бути розвиток критичного мислення учнів засобами історії, що забезпечує гарантоване досягнення цих результатів. Відповідно серед переліку очікуваних результатів кожного уроку мають бути передбачені розвиток чи формування в учнів мисленнєвих операцій високого рівня та якостей особистості, що складають критичне мислення. Тільки за цієї умови можна забезпечити орієнтацію усього ходу навчання на: оцінку поточних результатів,

проведення корекції навчання, спрямованої на досягнення поставлених цілей, а також заключну оцінку результатів – навчальних досягнень і характеристик розвитку учня.

Змістовий компонент (тобто відбір і структурування історичного змісту) має відповідати таким вимогам:

- навчальний зміст має бути частиною, фундаментом мислення учнів, щоб по закінченні вивчення одного з курсів історії учні думали історично, а їх мислення ставало ширшим, глибшим, гнучкішим;
- способи (мисленнєві дії, операції), якими вони «думають», їх вдосконалення є складовою змісту;
- матеріал має бути структурований так, щоб учні ставали дійсно здатними до продукування нових думок, ідей, смислів і переконань. Якщо їхнє історичне мислення вже розвинене, воно має покращитися. Тоді історичний зміст стає для них інструментом «відкриття», інсайту.

Організаційно-діяльнісний компонент технології визначає вимоги, алгоритм проектування і реалізації форм, методів і засобів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Тому необхідним є звернення до основної форми навчання – уроку, що передбачає його спеціальну структуру, що є обов'язковою, алгоритмічною, повторюваною. Основними етапами уроку тут є вступна, основна та підсумкова частини. Також елементи новизни містяться в методах і прийомах навчання, які орієнтуються на цю сутність.

Нарешті невід'ємною складовою частиною навчання за технологією є оцінювальний компонент - процес моніторингу і оцінки результатів навчання. Оцінювання має дати вчителю інформацію щодо ефективності його роботи, окремих стратегій, придатності конкретних дидактичних матеріалів, досягнень і результатів роботи окремих учнів і класу в цілому, уможливити діагностування рівня розвитку критичного мислення учнів. І звичайно оцінювання на уроці має підвищувати мотивацію учнів до навчання і дати змогу виставляти їм оцінки. За вимогами технології бажано застосування подвійної форми оцінювання – оцінювання в рамках шкали оцінок-балів і описове оцінювання, яке дає можливість

у кращий спосіб передати учням та їхнім батькам інформацію про способи і результати їхньої роботи, досягнення і труднощі учня/

Отже, з вищезазначеного очевидно, що технологія навчання, орієнтована на розвиток критичного мислення, руйнує існуючі стереотипи щодо педагогічної взаємодії. Основна модель побудови такого навчання – це поєднання індивідуальної роботи учнів з інтерактивною взаємодією з її основними інструментами: полілогом, діалогом, оптимізацією міжсуб'єктних відносин, смислотворчістю, свободою вибору, позитивністю і оптимістичністю атмосфери на уроці та ситуацією успіху.

Ключові слова: критичне мислення, технологія, запровадження

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

*Ремех Тетяна,
канд. пед. наук,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Закон України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти проголошує різнобічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка характеризується: усвідомленням себе громадянином України, здатністю жити в суспільстві та цивілізовано взаємодіяти з природою; прагненням до самовдосконалення; готовністю до свідомого життєвого вибору, самореалізації, трудової діяльності, громадянської активності.

Українська школа має формувати цілісну всебічно розвинену особистість із критичним мисленням; патріота з активною позицією, здатного ухвалювати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини; новатора, спроможного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

Фундаментальними цінностями сучасного світу визнають демократію, свободу, повагу до прав людини, солідарність та участь. Базовою умовою демократичного розвитку є громадян, які вміють здійснювати виважений і раціональний вибір, критично мислити та аналізувати інформацію, розуміють